КАНОНІЧНА ТЕРИТОРІЯ МОСКОВСЬКОЇ ПАТРІЯРХІЇ
АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ДУМКИ

о. Ярослав Буцьора, доктор Богослов'я

І. ЗА КУРТИНОЮ ІДЕОЛОГІЇ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІЯРХАТУ

В італійському єзуїтському журналі "Сивілта Католіка" за 16 березня 2005 р. кардинал Валтер Каспер, Президент Понтифікаційного Собору за Християнську Єдність, обвинуватив в екклезіологічній єресі Московський патріярхат за окреслювання ним канонічної території Московського патріархату, користуючись принципом культурної і етнічної ідентичностей .

Згідно Кардинала Каспера, за тією контроверсійною теорією канонічної території є інша, по суті прихована ідеологічна дійсність. З тієї причини, що ці різкі обвинувачення є висунуті кардиналом Каспером та враховуючи важливість цієї теорії в екклезіологічному і канонічному житті Православної Церкви,—тема "канонічна територія Російської Православної Церкви", ще також відома як "канонічна територія Московського патріярхату", — стає однією з найбільш контроверсійних і часто обговорюваних тем сучасного православного богослов'я. Аналіз цієї концепції зосереджується не лише на богословській важливості в житті Православної Церкви, але також і на зростаючій турботі про затаєний політичний та ідеологічний підтекст цієї теорії на життя незалежних держав колишнього Радянського Союзу і на життя їхніх Помісних Православних Церков. Ці багатоступневі приховані цілі є особливо важливі з переспективи нашого сучасного пост-модерного глобального світу, а головним чином розвитку сьогоденної Європи.

З часу розпаду Радянського Союзу завважується помітно зростаючий наголос зі сторони Московського патріярхату на продовження розвитку теорії "канонічної території" зі стратегічної, політичної та ідеологічної причин. Одним з надзвичайно важливих елементів розвитку теорії "канонічої території Московської патріярхії" є появлення нових незалежних держав у межах колишнього Совєтського Союзу, особливо незалежних України та Естонії з їх власним прагненням утвердження своїх незалежних Помісних Православних Церков. Відновлення автономії Естонської Православної Церкви Константинопольським Патріярхатом 20 лютого 1996 року, яка була надана їй у 1923 р., та активної участі Константинопольського Патріярхату в справах Православної Церкви в Україні, розлютило ідеологічних стратегів Московського Патріярхату до міри гострого обвинувачення і сарказму, направлених в сторону Константинополя. В додаток до цього, більш критичну ситуацію створює проблема Православної Діяспори в Західній Європі і Північній Америці.

Представлений аналіз не повинен вважатися завершеним, оскільки теорія канонічности території Московського патріярхату охоплює обширний спектр екклезіологічного, богословського, історичного та політичного планів. З уваги на те, що теорія канонічности території Московського патріярхату була старанно

розроблена лише зовсім недавно, необхідним є продовження дальшого вивчення цього "екклезіологічного явища-феномену". Щоб проаналізувати цю тему з перспективи Московського патріярхату за час останнього десятиліття, я базуватиму свій аналіз-дослідження як на офіційних документах Російської Православної Церкви, так і на друкованих працях сучасних російських православних богословів. Використовуючи офіційні заяви і документацію Московського патріярхату, також як і вирішально важливі висловлювання російських православних богословів та аналітиків, тим я також захищаю себе від обвинувачення мене в упередженості. Надіюся, що мій аналіз буде вагомим вкладом до зрозуміння цієї сучасної екклезіологічної "аномалії", яка в своїй ідеологічній формі виринула після розпаду Совєтського Союзу.

Досліджуючи час і умови творення канонічної території Московського патріярхату, ми не повинні перейматися складністю справи, яку будемо обговорювати. Оскільки частиною цього є ідеологічні і політичні елементи, то аналізувати цю теорію "канонічної території Московського Патріярхату" лише з екклезіологічної перспективи майже неможливо.

РОСІЙСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА ПІСЛЯ РОЗПАДУ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ.

Розпад Совєтського Союзу, величезні політичні зміни в Східній Європі та появу на території колишньої Російської імперії нових незалежних держав, не можна розглядати як доказ зникнення імперіялістичної ідеології Кремля. Багато ідеологів пост-комуністичної системи навіть після розпаду комуністичного блоку плекають непохитну мрію про відродження величі Росії. Ностальгія за величним минулим імперіялістичної Росії відома серед аналітиків як пост-совєтська ксенофобія.

Цей ксенофобічний стан є особливо присущий Російському Православ'ю, яке замкнулося до захисту ізоляціонізму і фундаменталізму. Ідея про "золотий вік", а це — дореволюційна Російська імперія до 1905 року, в основному збереглася в російському православному фундаменталізмі. В Російській Федерації є багато організацій, що сприймають прицип відродження "великої Росії" за основу свого існування. Серед них, крім інших, є такі як Православне Братство, дуже впливові "товариства" як"Спілка Християнського Відродження", "Спілка православних хоругвоносців","Конґрес Російсьних громад", "Чорносотенці". Один з найбільш відомих видів російського православного фундаменталізму є виражений в російській Спілці Православних Громадян (СПГ). Ця організація підтримує один важливий для нашого аналізу принцип. Згідно з СПГ: "Кордони Русі простягаються так далеко, як задалеко є кордони Російської Православної Церкви" . Це твердження СПГ є дуже експансіоністською й імперіялістичною думкою, яка характеризує Російську Православну Церкву не інакше як носієм імперіялістичної ідеології народної російської ідентичности. У вищенаведеному твердженні, релігія використовується як каталізатор для досягнення "інших" цілей. Це проливає світло на взаємний зв'язок кордонів Російської Церкви з ідеями СПГ. Кордони Московського патріярхату, які ми розуміємо як канонічну територію Російської Православної Церкви, є тісно переплетені з ідеологічною концепцією партії з метою пропагування російських

національних інтересів. Ця концепція є підтверджена Митрополитом Кірілом Смоленським і Калінінградським, згідно якого Православна Церква завжди була знаряддям російської національної ідентичности. Заява, зроблена митрополитом Кірілом, не відрізняється від тієї, яку зробив В. Жириновський (лідер Ліберальної Демократичної партії Росії), котрий розглядає Російську Православну Церкву як найбільше джерело російського національного мислення. Якщо ідеологія Спілки православних громадян (СПГ) і Московського патріярхату зміцнена концепцією пан-славізму, то в такому разі це має дуже небезпечне значення для стабільности Православ'я у світі.

Однією з характерних рис Російської Православної Церкви, часто вживаної в аналізах Московського патріярхату є її мовчазна згода на повернення до авторитарної владної політичної системи з контролюванням економіки, при якій Російська Православна Церква займала б привілейовану позицію в державі і суспільстві. Емблемою співпраці між Кремлем і Московським патріярхатом є підписаний 17 листопада 2004 р. договір між Патріярхом Алексєєм II і міністром Внутрішніх справ Росії Рашідом Нур£алієвим, в якому окреслюється співпраця між Державою і Російською Православною Церквою. Договір проголошує намір обох сторін знайти спільне рішення в боротьбі з тероризмом. Відповідно до декотрих політичних аналітиків Росії, з уваги на те, що зв'язки між релігійним проводом і урядом дуже міцні, немислимим для релігійного проводу є видавати будь-якого характеру заяви про громадські правила без попереднього схвалення Кремля. Це і є однією з причин чому Російська Православна Церква через встановлене становище в російському суспільстві і підтримку від уряду відповідала мовчанкою на такі справи, як підтверджені російські військові звірства в Чечнії чи брутальну поведінку з безпритульними в Москві. Московська патріярхія продовжує мовчати, хоч вона і суперечить свойому ж власному документові — "Основна Суспільна Концепція Російської Православної Церкви". Згідно цього документу, розділ про "Церкву і Державу" чітко формулює, що канонічна церковна структура не підтримує чи не кооперує з урядом, якщо уряд "спричиняє громадянську війну чи агресивну внутрішню боротьбу". Дуже критичний осуд правила мовчання Московського патріярхату був висловлений Митрополитом Західної Європи Авраамом Ґармелія (Грузинська Православна Церква), котрий в листі до Патріярха Алєксія обвинувачує Російську Православну Церкву в конспірації з проводом і Міністерством збройних сил Кремля. Згідно митрополита Авраама, за мовчанкою Московського патріярхату в справі геноциду і етнічної чистки грузинів в Абхазії і Південній Осетії лежить агресивне імперіялістичне правило Кремля і Московського патріярхату. У відповідь на це, Заступник Голови Департменту Зовнішніх Церковних Зв'язків Московського патріярхату, протоієрей Всеволод Чаплін обороняв мовчанку Московського патріярхату і працю правових агенцій як самозахист проти тероризму і озброєних банд .

"Велич-могутність" минулого Росії, замкнута в ксенофобному фундаменталізмі Російської Православної Церкви впарі з політичним прагненням Кремля,—витворює в російському суспільстві поняття експансіоністської Росії, в якій "Російське Православ'я є величезною християнською деномінацією—конфесією". Треба зазначити, що згідно політичних аналітиків, Московський патріярхат на сьогоднішній день є до найвищої міри "совєтська інституція" в Росії, провід якого не змінився від

часу розпаду комунізму. Це поняття до великої міри причетне до експансіоністських тенденцій серед стратегів Московського патріярхату. Міцний альянс Кремля з Російською Православною Церквою є вирішальним у пан-слов'янській місії, що може стати знаряддям впливу Російської Федерації в колишніх совєтських республіках, а головно в Україні, Республіці Молдова, Естонії тощо. За словами міністра Зовнішніх справ Росії Ігоря Іванова, Російська Православна Церква є сполучною ланкою між всіма слов'янськими Церквами. Це точнісінький пан-славізм, що став підставою для листа-звернення Патріярха Алєксія до пастирів і пастви Православної Церкви в Україні саме перед виборами Президента в грудні 2004 р.: "... Сьогодні будь-який неправильний рух, здійснений під впливом емоційних почуттів і пристрастей, може зруйнувати те, що було збудовано протягом століть, а саме "єдність духа в союзі миру" [Єф.4:3] братніх слов'янських народів, з'єднаних одною вірою, одною долею і одною історією". Розроблена теорія "пан-слов'янської" ідентичности, яка строго без відхилень зберігає російський національний характер і традицію, своєю головною метою має відновлення колишніх імперіялістичних границь Російської держави, тобто кордонів СРСР. З іншої перспективи, відродження російської ідентичности—це по суті є відновлення імперіялістичної ідеології так необхідної для теорії "канонічної території Московського патріярхату". Це одна з головних причин чому Московський патріярхат чинить опір рухові незалежности Помісних Церков у нових незалежних державах, що у великій мірі може ослабити імперіялістичну ідеологію Російської Православної Церкви. Це також може зробити свого роду замах на пів-тисячолітню теорію Москви як "Третій Рим". По суті, Російська Православна Церква, через імперіялістичну ідеологію, окреслює себе саму як захисника особливого слов'янського православ'я.

Для того, щоб збагнути теорію "канонічної території Московського патріярхату" після розпаду Совєтського Союзу, необхідно дослідити вживання теорії "пан-славізму". Ця концепція має фундаментальну причетність до стратегії Російської Православної Церкви як за кордоном, так і на своїй власній території. З одного боку, цю теорію можна примінити лише до Східної Європи, де історія слов'янських народів є дійсно переплетена. Проте, з другого боку, ми повинні взяти під увагу переміщення населення у світовому масштабі. Враховуючи глобалізацію і міграцію мільйонів людей з України, Естонії, Молдови тощо до Західної Європи і Північної Америки, теорія "пан-славізму" набирає глобального відтінку побіжного значення. Термін стає міжнародним гаслом, під яким Московський патріярхат намірений створити нову концепцію транс-національного політичного впливу в контексті своєї екклезіологічної сфери. Однією з найунікальніших концепцій "пан-славізму" є запропонована єпископом Віденським і всієї Австрії Іларієм Алфеєвим, представником Російської Православної Церкви до Європейських Інституцій в Брюселі. В його поясненні Московський патріярхат є "транс-національний". Іншими словами, Російська Православна Церква є Православною Церквою не лише Росії, але також і Молдови, Білорусі, України, Азербайджану, Казахстану, Киргизстану, Латвії, Литви, Таджикистану, Туркменістану, Узбекістану та Естонії . В додаток до цього, єп. Іларій заявляє, що оскільки нові Прибалтійські країни приєдналися до Європейського Союзу і враховуючи нові іммігрантські громади в Західній Європі,—територія Московського патріярхату фактично буде зростати. Зроблена єп. Іларієм заява є аналогічна до Статуту Російської Православної Церкви: Московський патріярхат.

Статут твердить, що: “Російська Православна Церква є багатонаціональна Помісна Автокефальна Церква, яка знаходиться в догматичній єдності, в молитовному і канонічному єднанні з іншими Помісними Церквами“. Надзвичайно цікаво відмітити, що офіційний документ Московського патріярхату окреслює Російську Православну Церкву як Помісну Церкву, але багатонаціонального характеру. Внаслідок цього, помісність Московського патріярхату окреслюється численністю етнічних Помісних Церков інших незалежних держав. Згідно твердження єп. Іларія, Помісна Церква Московського патріярхату, по суті, привласнює собі кордони колишніх республік колишнього СРСР. Кордони Помісної Російської Православної Церкви не є окреслені кордонами Російської держави, як це традиційно визначається за екклезіологічним принципом, а окреслюються багатонаціональними кордонами інших незалежних держав. Подиву гідний також і той факт, що Московський патріярхат окреслює свою власну Помісну Церкву як Російська, яка обіймає в своїх межах інші національні Помісні Церкви. Якщо Помісна Церква Московського патріярхату є окреслена як Російська, тоді й інші Православні Церкви інших незалежних держав залишаються бути Російськими Церквами, хоч навіть ці Помісні Церкви знаходяться в суверенних і незалежних країнах. Очевидно, вислів “Російська” має “інше” ідеологічне побіжне значення і згадану раніше в нашому аналізі причину, що заміняє основний принцип Православної екклезіології. Це викликає замішання, збентежує спостерігати, що уряд Російської Федерації не перечить, і без дискусій визнає незалежність України та Естонії в той час, коли Московський патріярхат відмовляється навіть розглядати можливість надання повної незалежності-автокефалії Помісним Церквам цих держав. Ще одне питання може бути фактом, а це: згідно документу “Головна Суспільна Концепція Російської Православної Церкви: Церква і Держава: “Бог благословляє державу як невід’ємний елемент життя в падшому гріхом світі…”. Якщо офіційний документ Російської Православної Церкви визнає державу Україну як невід’ємний елемент життя українського народу і, якщо кордони Помісних Церков є окреслені географічним і екклезіологічним критеріями, що слідує політичній адміністрації окремої держави, то на якій основі Московський патріярхат продовжує контролювати Помісну Церкву українського народу? Необхідно пригадати той факт, що Собор, який відбувся в Константинополі в 1872 р. засудив філетизм як заперечення кафоличності Церкви”. Очевидна зневага принципів православної екклезіології так само як і імперіялістичне переконання Московського патріярхату, створюють мислене уявлення про Російську Православну Церкву як про наймогутніше екклезіологічне тіло в Православній Церкві. В такому випадку не дивно, що базуючись на такому експансіоністському уявленні, Митрополит Смоленський Кіріл заявив що: “Російська Православна Церква посідає де-факто перше місце серед усіх інших Православних Церков, завдяки своїй великій духовності, етиці і чеснотностіі, переданні і політичному впливові: і як така вона промовляє в імені 350 мільйонів росіян в цілому світі. Більше того, вона має вплив на всі інші Православні Церкви на Балканах, як також і в тих країнах, де православні вірні репрезентують національну меншину. Ми є по праву законними наслідниками Візантії. Заява, зроблена митрополитом Кірілом є продовженням застарілої теорії “Третього Риму”, яка є дуже небезпечною і для суспільства, і для Російської Православної Церкви, і для Православного Світу взагалі. Самовиражений вплив Московського патріярхату на інші Православні Церкви, згаданий митрополитом Кірілом, по суті витворює пряме втручання у внутрішні справи Помісних Церков незалежних країн. Одним з найяскравіших прикладів в історії

відвертого втручання Московського патріярхату в життя окремої Помісної Церкви є друга автокефалія, надана Православній Церкві в Польщі і неприховане пряме втручання в життя Помісної Православної Церкви в Чехо-Словакії. Після закінчення Другої світової війни в 1948 р., після захоплення Польщі совєтською армією і після усунення православного Митрополита Варшавського за його опір комунізмові, Московський патріярхат, незважаючи на перше надання автокефалії цій Помісній Церкві Патріярхатом Константинопольським в 1924 р. та ігноруючи всі екклезіологічні принципи Православної Церкви, надав другу автокефалію Православній Церкві Польщі. Цей вчинок не стався через географічні зміни кордонів Православної Церкви Польщі, а через політику цього часу і комуністичне агресивне вторгнення колишнього СРСР в Польщу. Найбільш трагічною й інтригуючою подією в цій ситуації було те, що Московський паріярхат призначив новим Митрополитом Варшавським і всієї Польщі Архиєпископа Львівського Макарія (Оксанюка), котрий був членом Синоду Російської Православної Церкви. В теперішній час, цей приклад ідеологічної сили Московського патріярхату є замітний на міжнародній арені, де той самий митрополит Кіріл виразно формулює та виражає погляд Російської Православної Церкви стосовно документу, який вирішуватиме життя і долю багатьох країн Європи. Це досі ще залишається заявою, зробленою від імені Російської Православної Церкви.Формулювання митрополита Кіріла відповідає правилу одної з найбільш ксенофобних і шовіністичних російських організацій "Пам'ять", яка відстоює покору авторитетові Російської Православної Церкви. У відповідь, цей представлений митрополитом Кірілом і проаналізований в нашому дослідженні експансіонінстський принцип Московського патріярхату, — був рішуче осуджений Вселенським Патріярхом Варфоломеєм, котрий охарактеризував його як "безглуздий, нахабний, богохульний"... тому що це відгук духу кесаро-папізму і ватиканізму; це щось таке, що цілком неприйняте для Православної Церкви. У другій половині нашого викладу-аналізу, ми повинні проаналізувати відповідь Константинопольського Престолу. Ідеологія Московського патріярхату тримається своєї власної, проаналізованого в цьому викладі, шляху, котрий суперечить екклезіологічній природі Православної Церкви.

Перш ніж продовжувати аналіз, необхідно згадати ще одну дуже важливу причину чому Московський патріярхат не дає дозволу на мирне унезалежнення Помісних Церков в нових незалежних країнах. Згідно дослідницького проєкту "Релігія і цінність після падіння комунізму", проведеного в 1991-1999 рр., пост-совєтська Росія залишається глибоко секуляризованою країною, де всупереч фактові, що 82% росіян вважають себе православними, є лише 2-3% росіян глибокорелігійних православних . Ця потрясаюча статистика має безпосередній невідкладний вплив на ідеологію могутності Московського патріярхату, яка в основному збереглася в імперіалістичній ідеології Москви і популярних реклямних гаслах та претендуваннях. У даний час Російська Православна Церква має 26 тисяч парафій на своїй так званій "канонічній території". З числа тих 26 тисяч парафій, половина —50% (14 тисяч 700 парафій) належать Православній Церкві в Україні. На території Російської Федерації є лише 12 тисяч 600 парафій, які належать Московському патріярхатові . Втрачаючи парафії в Україні, Московський патріярхат в кінцевому результаті може стати чисельно менший ніж Православна Церква в Румунії. На цій підставі, логічно буде сказати, що це вагомий доказ, чому Московський патріярхат не може дозволити Незалежній Державі Україні мати свою власну Автокефальну Церкву. Це не є екклезіологічна

причина, а суворе імперіалістичне мотивування котролювати пригноблених. Потрясаюча, але такою вона є жахливо огидна пропаганда, спрямована Московським патріярхатом на відвернення уваги від реальної дійсності канонічного статусу Православної Церкви в Україні. Через цю імперіялістичну ідеологію бажаної мнимої зверхності серед православних вірних світу і бажаного мнимого провідництва в екуменічному русі, Україна в результаті стає полем бою за гегемонічне існування Московського патріярхату.

Цей повищий аналіз був основою для відповідного вузького дослідження канонічної території Московського патріярхату. Без ознайомлення було б майже неможливо збагнути всю повноту теорії канонічної території Російської Православної Церкви, яка була розроблена з повище згаданих причин. Нам залишається визнати, що з уваги на брак відповідних джерел—цей аналіз неповний. Проте, навіть оснований на поданому проаналізованому матеріялі, очевидним є те, що імперіялізм дореволюційної Російської Імперії до 1905 року знову з безприкладною силою і вишуканістю з'являється на поверхні. Політичні прагнення-вдихи Московського патріярхату є лише засобом досягнення його кінцевої експансіоністської мети — поширення своїх кордонів впливу. Згадана у цьому аналізі-викладі справа співпраці Російської Православної Церкви з Кремлем вимагає від нас пильності, настороженості і подальшого додаткового аналізу цієї теми.

II. Канонічна територія Московського патріярхату

Проаналізувавши тему канонічної території Московського патріярхату з ідеологічної точки зору, важливо зазначити різницю щодо обговорюваного питання. Необхідно зауважити різницю згідно православної екклезіології між недавно витвореною теорією канонічної території Московського патріярхату і канонічною територією Помісної Церкви. Ідеологічно, обидві концепції відмінні, оскільки представляють два різні джерела, з яких виходять. Недостатня відокремленість цих двох ідеологій витворює екклезіологічну аномалію, як представлено ідеологічним твердженням Московського патріярхату.

Загально визнано, що теорія канонічної території Московського патріярхату була сформована дуже антиліберальним ідеологом Митрополитом Петербурзьким і Лагодинським Іоанном (Сничевим).51 Митр. Іоанн, дуже контроверсійний російський ультранаціоналіст, котрий разом зі створеною ним теорією канонічної території Московського патріярхату став стратегічним ідеологом Російської Православної Церкви.52 Згідно з нашими дослідами, у певних колах політичних аналітиків сучасної Росії, теорія "канонічної території Московського патріярхату також відома як "Доктрина митрополита Іоанна". 53 На підставі попереднього аналізу Російської Православної Церкви, після розпаду комунізму, не буде помилково припустити,що ця теорія була сформована після розпаду Совєтського Союзу і дезіндегрування кордонів. В результаті політичних змін у Східній Європі і виникнення ідеологічно-політичного вакууму в пост-совєтському східньому бльоці, створена теорія канонічної теорії Московського патріярахату може стати механізмом, за допомогою якого імперіялістична ідеологія Росії мала б продовжуватися.

З самого початку нашого аналізу зустрічаємо цікаву проблему. Хоч в офіційних документах Московського патріярхату досить часто зустрічаємо фразу "канонічна територія Московського патріярахату", проте Російська Православна Церква не подавала дотепер адекватного уточнення цієї концепції. Тут завважується загадкова мовчанка зі сторони Московського патріярхату щодо створення цієї концепції або навіть її накреслення, характеристики в будь-яких друкованих документах. Надзвичайно помічний, хоч неофіційний документ Російської Православної Церкви,—текст на інтернеті під назвою "Російська канонічна територія"54. Виявляється, що це спроба розповсюдити текст серед православних християн, щоб виправдати і втілити недавно створену неекклезіологічну теорію території Московського патріярхату. На основі вступнгого аналізу, цей текст має багато спільного з твердженнями російських православних представників та з ідеологією Московського патріярхату. Декотрі точки тексту, які будуть представлені й проаналізовані в нашій праці, ідентичні з офіційними заявами проводу Московського патріярхату. Оскільки в документі авторства не подано, тому неможливо грунтувати дальший аналіз на цих суттєвих екклезіологічних елементах цього документу.

Основна характеристика канонічної території Московського патріярхату

На конференції, проведеній лютеранською Церквою в Росії на інтернеті, митр. Кіріл Смоленський і Калінінградський, в дуже абріватурній формі представив позицію Московського патріярхату щодо теорії канонічної території Російської Православної Церкви.55 В свойому інтерв'ю митрополит Кіріл окреслюючи теорію канонічної території Московського патріярхату базував її на трьох важливих принципах: територіяльному, етнічно-національному і пасторальному. В дуже короткій формі він безуспішно посилається на концепцію канонічної території в посланнях Ап. Павла, але зразу ж після цього обгрунтовує теорію канонічної території Московського патріярхату на зовнішній "специфічності" цього питання. Викликає сумнів чи представлені митр. Кірілом властивості справжні прототипи листів Св. Павла і чи являються оригінальними параметрами євхаристійної екклезіології ранньої Церкви? Спосіб, яким були представлені митрополитом Кірілом, вони репрезентують пізніший розвиток богословської думки, яка скомпроментувала основні екклезіологічні елементи Православної Церкви з ідеологічно відмінними властивостями Російської імперії. Ми будемо продовжувати наш аналіз опираючись на згадані митр. Кірілом внутрішні "властивості".

Територіяльно-географічна "специфічність".

Відповідно до митр. Кіріла, канонічна територія Московського патріярхату обіймає всю Росію, "…де слово Боже (Євангелія) проповідувалося православним і де вона існувала від початку як Помісна Церква, тобто Церква цієї території,—вважається канонічною територією Московського патріярхату".56 Хоч заява митр. Кіріла

звучить досить правдоподібно і по-богословському добре сформульована, проте має контроверсійне екклезіологічне протиріччя. Всі історичні факти про Русь для митр. Кіріла, очевидно, не мають ніякої істотної екклезіологічної або історичної вагомості. Історична Помісна Церква, яка була заснована на Київській Русі—Україні Константинопольським Патріярхатом, і визнана митр. Кірілом як Помісна, а тепер за словами того ж митр. Кіріла якось "загадково самоперетворилася" на Помісну Церкву Московського патріярхату. Київська Митрополія як Помісна Церква в складі Константинопольського Патріярхату процвітала віками від 988 до 1686, тобто до початку підпорядкування Православної Церкви в Україні Російській Православній Церкві. Необхідно пам'ятати, що Київська Митрополія, а не Московська, в конституційному записі митрополій, архиєпископських і єпископських єпархій "Константинопольської Патріярхії" була поставлена імператором Левом Розумним на 61-ше місце.57 Цей документ 11-го століття, настільки чітко окреслює Київську Митрополію як окреме екклезіястичне тіло, яке ніяк не може ототожнюватися з Московським патріярхатом, якого в той час навіть і не було на мапі Європи. Той факт, що помісна Церква Київської Митрополії була незалежна, був настільки непохитний в екклезіястичному житті 15-го століття, що автокефалія Московської Митрополії була окреслена термінологією, яка відокремлювала її від Київської Митрополії.58 Навіть "Сертифікат Золотої Печаті" Вселенського Патріярха Єремії II в 1591 році, стверджуючий заснування Московського патріярхату, окреслює канонічну територію Російської Православної Церкви як Церкви Росії і далекопівнічних територій Російського домініону, виключаючи Київську Митрополію і Малу Русь.59: "... престіл стародавнього і православного міста Москви є і повинен називатися Патріярхатом...а вся Росія і Далеко-Північні Території повинні належати до Патріяршої Столиці Москви і всієї Росії... Це сталося за Його Блаженства Єрусалимського в священному диптиху... то є глава того регіону Москви і всієї Росії і Далеко-Північних територій...". 60 Необхідно підкреслити, що згідно цього документу, окреслення границь канонічної території Московського патріярхату слідує за територіяльним, а точніше, за адміністративним описом границь Російської імперії. Це знову ж таки той самий принцип окреслення границь канонічної території, що застосовується сучасними Православними богословами.61 Пригадаймо, що цар Російської імперії того часу Теодор, носив титул "Цар Московський і всієї Росії і крайніх північних територій". Окреслення канонічної території Російської Православної Церкви, представлене в документі є виразне і недвозначне. Виключення Київської Митрополії і Малої Русі з едикту (указу) базувалося на територіяльному принципі, що Україна-Русь не була частиною Російської імперії і помісна Церква Київської Русі не була складовою частиною канонічної території Російської Православної Церкви. Навмисне вилишення тих надзвичайно важливих історичних фактів митрополитом Кірілом справляє враження, що помісна Церква в Україні не існувала. Це вигідний спосіб обійти і перекрутити фундаментальні історичні і екклезіологічні факти, суттєві для аналізу канонічої території Московського патріярхату. Найголовніше відмітити, що "Сертифікат Золотої Печаті" 1591 року є основним документом окреслення канонічої території Московського патріярхату. Документ вказує на встановлення цього Патріярхату в Православному Світі і, згідно існуючої практики, координує життям цього екклезіологічного тіла. Цей документ ніяк не обмежує місійного характеру помісної Церкви Росії. Він координує життя цього екклезіологічного тіла серед інших Помісних Церков в даній частині світу. Без цього документу і його

екклезіологічного пояснення в регіоні панував би екклезіологічний хаос.

Нашим завданням є внести ясність у важливий екклезіологічний принцип (закон), який суворо, без відхилень захищений православним канонічним вченням і вченням отців Церкви. Одне екклезіологічне тіло не може бути ідентифіковане чи проголошене в іншому екклезіологічному тілі: не може одна Помісна Церква бути на території іншої Помісної Церкви, тому що тільки одне Тіло Христове— одна Церква.62 Відповідно до православної екклезіології, в Одному Тілі Христовому, Церква надає особливого значення єдності всіх вірних однієї території, під одним Єпископом, в одному екклезіястичному Тілі: "… нема юдея ні грека, .. але все та в усьому Христос", [Гал. 3:28; Кол. 3:11]. 63 Згідно з Св. Павлом, послідовники Ісуса Христа творять одне Тіло Христове, яке не може ділитися, бо неділимий Ісус Христос. 64 Якраз в тому і полягає самозахисний принцип цього документу. Цей документ треба розглядати як характерне представлення православної екклезіології, яка додержується всіх принципів Православ'я. На нього треба дивитися як на продовження встановленого канонічного правила, що охороняє канонічні границі інших Помісних Церков.
На привеликий жаль, в історії Московського патріярхату цей фундаментальний екклезіологічний принцип ніколи не був по-справжньому оцінений і зрозумілий. Найнедавніший і найхарактерніший приклад—автокефалія, надана Православній Церкві Америки Російською Православною Церквою. Православна Церква Америки, на основі Томосу автокефалії 1971 року, одержала повну незалежність, в той час як інші 43 парафії того самого екклезіологічного тіла залишаються під юрисдикцією Московського патріярхату. Цей вчинок Московського патріярхату був різко засуджений більшістю Помісних Церков православного світу як суперечний до екклезіястичного порядку Православ'я.65 Якщо Євхаристія неспроможна подолати тих розбіжностей в Помісній Церкві, то ця Євхаристія несправжня66. Таких грубих слів як ці не можна сприймати легко без екклезіологічної реакції. Розрив у єдності Церкви — це розрив у суттєвих євхаристійних елементах екклезіології. Подальший аналіз цієї неекклезіологічної справи зі сторони Московського патріярхату треба було б простудіювати окремо в іншому контексті екклезіології Православної Церкви.

Другий надзвичайно важливий екклезіологічний принцип, котрий треба проаналізувати, це—існування Київської Митрополії і Малої Русі згідно 28 канону 4-го Вселенського Собору під канонічною юрисдикцією Константинопольського Патріярхату до 1686 року. До того часу помісна Православна Церква в Україні діяла як помісна Церква Київської Русі незалежно від Російської Православної Церкви. Наведеного 28 канону 4-го Вселенського Собору притримувалися всі Помісні Церкви того часу в повній його законності. Це саме той канон, який зміцнив керівну систему Церкви в Православному світі, і завдяки якому були забезпечені канонічні права всіх Помісних Церков цієї частини Православного світу. Сучасні дебати про 28 канон 4-го Вселенського Собору, це фактично, дискусія про існування Помісної Православної Церкви в Україні до 1686 року. Хоч полеміка в основному з питання Православної Діяспори в Західній Європі і Північній Америці, історично це була справа помісної Церкви Київської Русі. Таким чином, було б доцільно проаналізувати цей канон в контексті сучасної ситуації в Східній Європі, а зокрема в контексті Православної Церкви в Україні. Дійсно, дивна й

іронічна заява патріярха Московського і всієї Росії Алексія в листі до Вселенського Патріярха, де він, вживаючи фразу Архиєпископа Фінляндського Павла, окреслює "варварські землі" 28-го канону як "анахронізм".67 Безсумнівно, що інтерпретація Патріярхом Алексієм 28-го канону Четвертого Вселенського Собору суттєво відмінна від тої, що регулювала внутрнішнє життя Православної Церкви протягом багатьох століть. Якщо цього принципу дотримувалися аж до того часу, і якщо він був підсилений "Сертифікатом Золотої Печаті" в 1589 р., то немає ле£ального чи екклезіологічного принципу, який зміг би виправдати анексію Помісної Церкви Київської Русі Російською Православною Церквою. Доцільно відмітити, що 28-ий канон Четвертого Вселенського Собору координує екклезіологічний принцип життя Церкви і не може бути проаналізований лише в історичній перспективі. Беручи до уваги вагомість і важливість 28-го канону Четвертого Вселенського Собору в Православній Церкві, охарактеризувати цей канон як "анахронізм", рівносильно екклезіологічному абсурду. Екклезіологічні правила характеризуються не історичною оцінкою і зміною, а есхатологічним принципом Євхаристії, втіленої в структуру Помісної Церкви.68 Церква не може асимілюватися, ані взоруватися на згасаючі політичні сили та сучасні системи демократії.69 Церква має тільки один взірець, за яким повинна йти, а це: Царство Боже. 70 Якщо ця есхатологічна дійсність змінить свою природу і стане "анахронізмом", тоді природа Помісної Церкви втратить свою справжню суть. В такому випадку, Помісна Церква стане історичною сутністю, похиленою під тягарем політичних, соціологічних, історичних і інших змін. Помісна Церква тоді стане незрозумілим екклезіологічним тілом, котре за характером буде ідентифіковане зміною, а по своїй природі стане тінню есхатологічної дійсності. Приєднання Помісної Церкви в Україні Московським патріярхатом в 1686 р. було явним ламанням основних екклезіологічних принципів і канонів Православної Церкви. Другий канон Другого Вселенського Собору в Константинополі категорично забороняє такий вчинок: "Єпископи не повинні захоплювати Церкви поза своїми границями з метою керування ними, ані не повинні спричиняти замішання Церков…". Історично цей канон грунтується на ранніх Апостольських канонах 14 і 3, які твердять, що "Єпископ не має права (без дозволу) переходити межі провінції іншого". Через неле£альність підпорядкування Російською Православною Церквою Помісної Церкви в Україні в 1686 році, Патріярхія Вселенського Престолу Константинополя ніколи не прийняла того вчинку і ніколи не визнала Помісної Православної Церкви в Україні частиною Московського патріярхату. Ще важливіше те, що Патріярхат Константинополя, покликаючись на 28 канон Четвертого Вселенського Собору, як і раніше визнає Помісну Православну Церкву в Україні невід'ємною частиною своєї канонічної юрисдикції. Вселенська Патріярхія постійно ідентифікує себе як "любляча Матір" всіх православних християн Східної і Центральної Європи.71 В додачу, в листі Патріярха Атена£ораса до Патріярха Пімена згадується, що всі землі України, котрі раніше належали до помісної Церкви в Польщі, і були відірвані від цієї Церкви, —знаходяться під юрисдикцією Вселенського Патріярха: "А цей вчинок Російської Православної Церкви був зроблений перевищенням її юрисдикційних прав, оскільки після закінчення Другої світової війни, території України і Білорусії, котрі перед тим належали Церкві в Польщі, були відокремлені від цієї Церкви, а тепер ті райони, включені до тих відірваних Церков, простягаючись на захід аж до Балтійського моря, і будучи від минулих часів поза межами Московського патріярхату,—знаходяться в юрисдикції Вселенського Патріяршого Престолу. 72 Справи Православної Церкви

в Україні підлягають Патріярхату Константинополя, тому що Помісна Церква в Україні до 1686 року була під канонічною юрисдикцією Вселенського Патріярхату Констанинопольського і немає екклезіологічних ані канонічних виправдань для вчинку, скоєного Московським Патріярхом у 1686 р.

Цілком недавно заява Патріярха Атена£ораса була ще раз скріплена Архиєпископом Української Православної Церкви в Америці Всеволодом. У своїй заяві Архиєп. Всеволод знову підтвердив становище Патріярхату Константинополя, заявляючи, що: "Матір-Церква, Константинопольський Патріярхат, вважає, що її дочка —Московський патріярхат —має ту канонічну територію, яка існувала в цій Церкві до 1686 року. Підпорядкування Київської Митрополії під Московську Церкву було здійснено Патріярхом Діонісієм без згоди і затвердження Святого і Священного Синоду Великої Церкви Христової".73

Перш ніж приступити до продовження аналізу цієї теми, необхідно згадати надзвичайно цікавий аргумент, вжитий Московською патріярхією проти 28-го канону Четвертого Вселенського Собору. В згаданому раніше листі Патріярха Алексія II до Патріяршої Столиці Константинополя, Патріярх Алексій II підкреслює той факт, що отримана Російською Православною Церквою від Константинополя автокефалія 1459 р. слідувала за загальним принципом, який вимагав необхідних для автокефалії умов, і це не може відноситися до 28-го канону Четвертого Вселенського Собору.74 Якщо прослідкувати за розвитком думки, хоч навіть це дуже дискусійно, можемо хіба дивуватися, що цей же принцип не відноситься до сучасної ситуації Православної Церкви в Україні і, що цій Церкві не надана автокефалія. Брак послідовності з боку Московського патріярхату щодо заслони екклезіологічних принципів Православної Церкви може безсумнівно здивувати і розізлити навіть найтерпеливіших і покірних християн.

В установленні і ратифікації Московського патріярхату Константинопольським Патріярхатом, є один надзвичайно важливий елемент, фундаментальний для нашої дискусії. В згаданому документі "Сертифікат Золотої Печаті" від 1591 року Московський патріярхат діє на відповідній і окресленій екклезіологічній території. Один з фундаментальних православних екклезіологічних принципів Помісної Церкви є її територіяльно-канонічне обмеження. Згідно канонів Св. Передання Православної Церкви, границі кожної Помісної Церкви, включаючи патріярхати, строго окреслені. Переконання в "необмеженість" юрисдикції одного патріярхату дослідженню не підлягає.75 Саме через те Московський патріярхат діє як територіяльне екклезіологічне тіло, окреслене Патріяршим документом. Законність канонічної території Московського патріярхату базується на визначеному екклезіологічному принципі, що не дозволяє територіяльного вторгнення на територію інших Помісних Церков чи то на основі політичного втручання, чи збройних порахунків. "Те саме правило повинно бути добре також при застосуванні повсюди до інших єпархій і Церков, щоб таким чином ніхто з єпископів не підпорядковував іншої провінції, області, яка попередньо не була в його юрисдикції, або не керувалася так би сказати його попередниками. Але якщо хтось будь-яку захопить і насильно приєднає під свою владу, він повинен повернути назад його управителеві, щоб таким чином не переступати Канонів Отців ані Канонів Церковних". (Восьмий Канон Третього

Вселенського Собору). В дефініції канонічної території Московського патріярхату є явне обмеження території, з одного боку, але з другого — патріярший документ відкриває двері для місійності на північних територіях Російської імперії, де Помісної Церкви не було.

Таким чином, з одної сторони, там є окреслена канонічна територія Російської Православної Церкви, яка не дозволяє розширення її границь в напрямі до існуючих Помісних Православних Церков, але з другої сторони документ дозволяє проведення місійності на північних територіях Російської імперії, де вимагалося існування Церкви.

На підставі проведеного аналізу щодо територіяльно-географічної "специфічності" Митрополита Кіріла, необхідно підкреслити, що канонічна територія Московського патріярхату була окреслена "Сертифікатом Золотої Печаті" Патріярхату Константинополя. Канонічна територія Російської Православної Церкви була окреслена і обмежена до територіяльних границь Московської імперії до 1686 року. Через цю фундаментальну екклезіологічну причину, яка грунтується на канонах Святих Отців, помісні Церкви України, Білорусії, Молдови, Естонії, Прибалтійських країн… не є складовою частиною канонічної території Московського патріярхату. Приєднання цих держав Російською імперією, а згодом комуністичним режимом і совєтською армією з застосуванням збройної сили, не може бути підставою для окупації Помісних Церков Московським патріярхатом. Таким чином, окреслена Статутом канонічна територія Російської Православної Церкви суперечить екклезіологічним принципам Православної Церкви і виступає протів територіяльних норм, окреслених "Сертифікатом Золотої Печаті". Імперіялізм Російської імперії з експансіоністською ідеологіїєю Московського патріярхату, як про це вже говорилося в І-ій частині аналізу, витворює екклезіологічну аномалію, яка і обезсилює становище Російської Православної Церкви у світі, і паралізує духовний розвиток Помісної Православної Церкви в Україні та інших країн.

Етнічно-національна "специфічність"

Другий важливий елемент канонічної території Московського патріярхату згідно митрополита Кіріла—етно-національна специфічність: "Від Хрещення Росії, російські православні місіонарі стали піонерами просвітителями, котрі відіграли головну роль в хрещенні країни і розвитку національної ідентичності народу, до котрого вони несли Слово Боже—Євангелію."76 Відповідно до Митр. Кіріла, канонічна територія Московського патріярхату окреслюється національною ідентичністю, навіть тих, до котрих місіонарі принесли Слово Боже. Внаслідок того, канонічна територія, за словами митр. Кіріла, поширюється на границі новонавернених народів. Використання митриполитом Кірілом національного принципу за основу канонічної території Московського патріярхату згідно з Статутом Російської Православної Церкви, який в загальних пунктах твердить що: Російська Православна Церква багатонаціональна, Помісна, Автокефальна Церква в догматичному єднанні й молитовному та канонічному спілкуванні з іншими Помісними Православними Церквами." 77 На других вебсайтах, Московського Патріярхату Російська Православна Церква представлена як багато-етнічна помісна Автокефальна Церква.

Вселенського Собору). В дефініції канонічної території Московського патріярхату є явне обмеження території, з одного боку, але з другого — патріярший документ відкриває двері для місійності на північних територіях Російської імперії, де Помісної Церкви не було.

Таким чином, з одної сторони, там є окреслена канонічна територія Російської Православної Церкви, яка не дозволяє розширення її границь в напрямі до існуючих Помісних Православних Церков, але з другої сторони документ дозволяє проведення місійності на північних територіях Російської імперії, де вимагалося існування Церкви.

На підставі проведеного аналізу щодо територіяльно-географічної "специфічності" Митрополита Кіріла, необхідно підкреслити, що канонічна територія Московського патріярхату була окреслена "Сертифікатом Золотої Печаті" Патріярхату Константинополя. Канонічна територія Російської Православної Церкви була окреслена і обмежена до територіяльних границь Московської імперії до 1686 року. Через цю фундаментальну екклезіологічну причину, яка грунтується на канонах Святих Отців, помісні Церкви України, Білорусії, Молдови, Естонії, Прибалтійських країн… не є складовою частиною канонічної території Московського патріярхату. Приєднання цих держав Російською імперією, а згодом комуністичним режимом і совєтською армією з застосуванням збройної сили, не може бути підставою для окупації Помісних Церков Московським патріярхатом. Таким чином, окреслена Статутом канонічна територія Російської Православної Церкви суперечить екклезіологічним принципам Православної Церкви і виступає протів територіяльних норм, окреслених "Сертифікатом Золотої Печаті". Імперіялізм Російської імперії з експансіоністською ідеологіїєю Московського патріярхату, як про це вже говорилося в І-ій частині аналізу, витворює екклезіологічну аномалію, яка і обезсилює становище Російської Православної Церкви у світі, і паралізує духовний розвиток Помісної Православної Церкви в Україні та інших країн.

Етнічно-національна "специфічність"

Другий важливий елемент канонічної території Московського патріярхату згідно митрополита Кіріла—етно-національна специфічність: "Від Хрещення Росії, російські православні місіонарі стали піонерами просвітителями, котрі відіграли головну роль в хрещенні країни і розвитку національної ідентичності народу, до котрого вони несли Слово Боже—Євангелію."76 Відповідно до Митр. Кіріла, канонічна територія Московського патріярхату окреслюється національною ідентичністю, навіть тих, до котрих місіонарі принесли Слово Боже. Внаслідок того, канонічна територія, за словами митр. Кіріла, поширюється на границі новонавернених народів. Використання митриполитом Кірілом національного принципу за основу канонічної території Московського патріярхату згідно з Статутом Російської Православної Церкви, який в загальних пунктах твердить що: Російська Православна Церква багатонаціональна, Помісна, Автокефальна Церква в догматичному єднанні й молитовному та канонічному спілкуванні з іншими Помісними Православними Церквами." 77 На других вебсайтах, Московського Патріярхату Російська Православна Церква представлена як багато-етнічна помісна Автокефальна Церква.

Надзвичайно цікаво звернути увагу, що термін, застосований для Помісної Православної Церкви в Росії як "Російська", цілком не зустрічається в "Сертифікаті Золотої Печаті" 1591 року. Мова Сертифікату точна і строго екклезіологічна. Окреслюючи Помісну Церкву в Російській імперії відповідно до географічно-територіяльного принципу, Сертифікат уникає будь-якої неясності або двозначності. Можна припускати, що сучасне окреслення Помісної Православної Церкви в Росії як "Російська"— це наслідок процесу, який мав місце після Французької революції. Народ до Французької революції не був окреслений етно-філогенетичною концепцією, а самою релігією. Це головна причина, чому в цих межах діє документ "Сертифікат Золотої Печаті". Сучасне найменування митрополитом Кірілом Помісної Православної Церкви як "Російська", суперечить оригінальному документові від 1591 року і, зрештою, є відхиленням від принципу Православної екклезіології. Якщо Московський патріярхат хоче підкреслювати багато-національний чи багато-етнічний характер цієї природи, та Церква не може окреслювати себе найперше як "Російська", а тоді включати в окреслення багатонаціональний компонент. В дійсності, частина окреслення екклезіологічно перекручена і підвладна першій частині з наголосом на "Російська". Тим способом, яким Московський патріярхат зображує свою національну ідентичність, він анулює всі інші національні культури і, по суті, руйнує істинність своєї власної екклезіології. Російська винятковість, як це подано в Статуті, фактично, суперечить основному поняттю Царства Божого, де всі відокремлення є переступні. 78

Нам треба категорично заявляти, що Православна екклезіологія забороняє приєднувати Помісну Церкву специфічної території до виключної нації чи національної ідеології. Необхідно пам'ятати, що Церква і її екклезіологія повинні застосовувати богословські критерії, котрі за обсягом не подібні до політичних, економічних, націоналістичних чи культурних. Дефініція, вжита митрополитом Кірілом, і Статут Російської Православної Церкви для характеристики Помісної Церкви Росії як "Російська", по суті, суперечать принципу помісності цього екклезіологічного тіла, як самоуправне, ієрархічне тіло, яке обіймає всіх, проживаючих там православних християн.

Відповідно до зробленої митрополитом Кірілом заяви, Помісна Церква не тільки виняткова, але й дискримінаційна до існуючої дійсності багатонаціонального обсягу помісної Церкви Росії. Абсолютна деномінація російського націоналістичного елементу в Статуті, створює російську культурну монополію, яка нав'язує свою зверхність іншим культурам і етнічним ідентичностям.79 Згідно з православною екклезіологією, вважається порушенням використовувати місіонарів, для того, щоб завдяки їм підпорядкувати під свій контроль території, де проведена місійна діяльність. Російський етнічний наголос на націоналістичний елемент замінив територіяльно-географічний принцип. В такому випадку, це можна розглядати як секуляризацію чи політизацію Церкви.80

Єдиний логічний висновок для такої ідеології це—збереження імперіялістичної ідеології великої Росії і збереження втраченої імперії. Немає екклезіологічного виправдання Московському патріярхатові за наголошення Російського націоналізму

в Статуті Російської Православної Церкви і в теорії її канонічної території. Етнічний чи національний елемент не є і не може бути екклезіологічним принципом, на якому можна будувати чесну, морально чисту теорію канонічної території.81

Що навіть більш незвичайне в офіційній заяві митрополита Кіріла, це використання російського націоналізму з метою окреслення принципу Помісної Церкви. За твердженням митрополита Кіріла, Помісна Церква не лише окреслена національним критерієм, але й залежить від нього. Дивно чути такі заяви від церковного діяча, котрий може узгоджувати основні екклезіологічні принципи Православної Церкви з ідеологічною імеріялістичною тенденцією Московського патріярхату. Ніяк не можливо збагнути як може православний богослов узгоджувати есхатологічну візію Церкви з націоналістичним і ксенофобним елементом російської ієрархії? З цього напрошується висновок, що представлена Московським патріярхатом Церква втрачає свою місію спасіння і божественний характер. На тій підставі Константинопольський Патріярхат не може стояти осторонь не піддаючи критиці ідеологію Російської Православної Церкви. Беручи до уваги, що Вселенський Патріярхат відмовляється визнавати неканонічні, насильно спричинені акти і тиранію, гідним похвали є те, що Вселенська Столиця бере під свій захист слабшого.82 Згадані в першій частині цієї праці коментарі Патріярха Варфоломея є відважні і важливі згідно історичної відповідальності Вселенської Патірярхії.83 Коли йдеться про нищення Московським патріярхатом екклезіологічного напряму, слова, вжиті Патріярхом Варфоломеєм — різкі, але необхідні, для того, щоб захистити суть Церкви. З другого боку, проаналізувавши ідеологію Московського патріярхату та офіційні заяви митрополита Кіріла, залишається зробити заключний висновок: екклезіологічна суть Церкви підпорядковується "вищій" імперіялістичній ідеології. Ми повинні лише додати, що територія Помісної Церкви не окреслюється за національним, расовим чи етнічним критерієм, а географічно-адміністративними параметрами, які ідентифікують Помісну Православну Церкву від її ранніх початків. 84

Немає іншої причини для визначення Помісної Церкви Росії як "Російська" багатонаціонального характеру. Визначенням Помісної Церкви Росії як "Російська", Статут Російської Православної Церкви і митрополит Кіріл захищають універсальну національну юрисдикцію. Якщо Помісна Церква встановлена як національна, тоді ця національна Помісна Церква втішається універсальною, закладеною на політичній основі юрисдикцією, всі члени якої однакового політичного переконання.85 Помісна Церква стає джерелом або знаряддям універсальної ідеології, обговорюваної в попередньому аналізі. З цього виходить, що використана митрополитом Кірілом етнічно-національна специфічна особливість несе етно-філогенетичну ідеологію, яка відповідає єресі. Після проведеного аналізу бачимо, що висунуті Кардиналом Каспером обвинувачення (в інтродукції), — екклезіологічно доведені і підтверджені. Помісна Церква Росії представляє собою національну дійсність, підпорядковану зовнішній імперіялістичній ідеології російських націоналістів. З другого боку, використана митрополитом Кірілом етнічно-націоналістична особливість стає результатом встановленої програми Російського імперіялізму. Інфільтрація етно-філогенетичної ідеології в екклезіологію Церкви творить з неї раболіпну інституцію, несучу ідеогологію націоналізму.86 Філетизм, який можна явно побачити в Статуті Російської Православної Церкви і в офіційній заяві митрополита Кіріла, спричиняє

ідеології Московського патріярхату застосування універсальної сили без будь-якої уваги на екклезіологічні приципи Православної Церкви. Така стратегія є свідченням класичного російського шовінізму, який для досягнення своєї мети знехтує будь-якими встановленими стандартами. Іншого пояснення причини для такого висновку немає. Це тільки з тої причини, що в Західній Європі є деякі парафії з російських емігрантів, яких Російська Православна Церква вважає, що повинна обняти в свою канонічну територію.89 Це є просте застосування проаналізованого філетичного принципу і "пасторальної" особливості, що дозволяє неканонічно розширювати "канонічну територію Московського патріярхату".

Така інтерпретація "канонічної території Московського патріярхату" має навіть глобальну причетність. Відповідно до Митрополита Антонія Совроужа, Ехзарха Московського патріярхату в Лондоні (Англія), навіть нормалізація Євхаристійної єдності Українських Православних Церков в Сполучених Штатах Америки і Канади, Московським патріярхатом вважалася образливою.90 Таку інтерпретацію основних принципів Православної екклезіології різко засудили учасники міжнародного кон£ресу Канонічного Права в Будапешті, який конкретно роз'яснив цю ситуацію. Згідно висловлювань учасників цього Кон£ресу, будь-який член Помісної Церкви, котрий емігрував до іншої країни і там проживає, стає членом Помісної Церкви, заснованої в даній країні.91 Претензії Московського патріярхату, мають фактично ширший смисл, ніж можна собі уявити. Члени Російської Православної Церкви, котрі емігрували до Західної Європи, і парафії в Західній Європі, які складаються з російських емігрантів, є сприятливою можливістю для Російської Православної Церкви, щоб оспорювати 28-ий Канон Четвертого Вселенського Собору. Постійна "праця в прогресі"—це прагнення Московського патріярхату домінувати над православним світом.

ВИСНОВОК

На закінчення, важливо підкреслити потребу дискусії канонічної території Московського патріярхату з різних перспектив, які конструктивнивні для нашого аналізу. Правильний аналіз досліджуваного питання спонукає всіх, хто продовжуватиме досліджувати цю тему—поширити параметри свого дослідження на історію, політику, соціологію та інші ділянки. Тому що це надзвичайно складне питання, то майже неможливо обговорювати канонічну територію Російської Православної Церкви тільки з екклезіологічної перспективи без дискусії історичних і політико-ідеологічних фактів. З уваги на це, в першій частині аналізу ми обговорювали сучасне ідеологічне тло Московського патріярхату, просочене в екклезіологічне життя Російської Православної Церкви. Без аналітичного ознайомлення тієї ідеологічної течії в Російській Православній Церкві було б майже неможливо збагнути виникнення теорії канонічної території Московського патріярхату. В результаті, канонічна територія Московського патріярхату, представлена російськими православними ідеологами — це лише теорія без екклезіологічної і історичної основи. Саме тому, в другій частині аналізу нашим обов'язком було висвітлити це питання в історичній перспективі, яка є основою для екклезіологічного зрозуміння границь Московського патріярхату. На грунті

проведеного аналізу, можемо сказати, що теперішня універсальна імперіяльна ідеологія Московського патріярхату — це історичне продовження процесу 16-го, 17-го і 18-го століть, які проявляють Російську Церкву націоналізованою і секуляризованою.92 Процес секуляризаціїї Російської Православної Церкви продовжується і сьогодні, оскільки він асорбує старі націоналістичні ідеї в переробленому виданні.

Як обговорювалося в нашій праці, екклезіологія Церкви не може бути підпорядкована ніякій ідеології, жодному часові, ані даній території. Церква взорується на подобу Царства Божого, яке характеризує Церкву есхатологічного направлення. Через есхатологічний напрямок Помісна Церква функціонує в межах екклезіологічних стандартів, які регулюють її життя серед інших Помісних Церков. Тому на основні екклезіологічних принципів, якими регулюється життя Помісних Церков, включених в історичне життя Церкви, нам треба проаналізувати початок встановлення Московського патріярхату, щоб таким чином представити фундаментальні екклезіологічні параметри канонічних границь, на котрих Патріярхат заснувався. В цьому й полягає головна причина, чому так багато часу присвячено аналізові документу 1591 року "Сертифікат Золотої Печаті", в якому знаходимо ле£алізацію встановлення Московського патріярхату і його територіяльних координатів. Згідно з тим документом, на основі екклезіологічної перспективи, ми дійшли до висновку, що ідеологічне прагнення Московського патріярхату за час останніх чотирьох століть не що інше як політична махінація з боку держави, щоб так виправдати і зберегти початкове прагнення. Інфільтрація державної ідеології в екклезіологічне життя Російської Церкви була настільки величезна, що теперішнє ідеологічне життя Московського патріярхату є наслідком цієї інфільтрації.

В нинішній час ця ідеологія навіть більше вишукана і академічно насичена, оскільки включає нову методологію і форму екклезіологічної винахідливості. Для того, щоб зміцнити своє власне становище Московський патріярхат не боїться ламати фундаментальні екклезіологічні принципи Православної Церкви, яка дотепер регулювала життя Помісних Церков. Приклади Православної Церкви в Польщі, США є найкращим вираженням цього. Аналізуючи екклезіологічну ситуацію в Україні і Естонії, можемо тільки вражатися поведінкою і наставленням Московського патріярхату. Ставлення Московського патріярхату до Помісних Церков в Україні і Естонії таке як до політичних інституцій і майна, яке у відповідний час може бути віддано або підпорядковано. Цей типовий імперіялістичний підхід до Церкви руйнує правдиве життя православних християн. По суті, Московський патріярхат розробив екклезіологічну теорію, яка нищить не тільки евхаристійне життя Помісної Церкви, але також і свою власну ідентичність. Можна лише припускати, що будучи свідомими цього зловживання основної православної екклезіології, Московський патріярхат не подає офіційного вчення на інтерпретацію канонічної території. Єдиний доказ цієї теорії знайдено в офіційних заявах провідників Російської Православної Церкви, які разом з Статутом Російської Православної Церкви, дають нам доказ правдивої ідеології Московського патріярхату. Тільки в цій перспективі можна підійти і збагнути недавно розвинуту неканонічну теорію канонічної території Московського патріярхату. Можемо лише надіятись, що на цей час, коли Православна Церква в Росії може вільно говорити, це час скерувати увагу російських богословів на

есхатологічну дійсність Церкви, яка ніколи не застаріла чи анахронічна. Православна Церква — це живе Божественне Тіло, яке втілюється і в Помісну Церкву під головуванням єпископа. Лише в цьому параметрі нам можливо знайти правдиву православну екклезіологію, яка підіймається понад усіма ідеологічними течіями і політичними програмами. Це повинно б бути напрямом для Московського патріярхату на майбутнє. Відкрита, чесна дискусія канонічної території Московського патріярхату, основана на євхаристичній екклезіології може розв'язати багато пекучих справ в цій частині світу і в діяспорі. Поки ця дискусія не буде конструктивно спрямована провідниками Московського патріярхату, доти екклезіологічний безпорядок в Православному світі буде продовжуватися.

(переклад з англійської М.Т. Корчевич)

1. Додактові коментарі Кардинала Каспера можна знайти у: John Tavi, Cardinal says Russian Orthodox have led dialogue into "blind alley", Catholic Nes Service, 14 березня 2002.

2. Згідно з Володимиром Мосс, відродження Росії, основане на національно-релігійному відродженні ,може бути величезною загрозою для цивілізованого світу. див. Vladimir Moss,2004 The Restoration of Romanity. Essays in Orthodox Political Theology, Vladimir Moss, 2004.

3. Dmitry A. Golovuskin, On the Issue of religious Tolerance in Modern Russian: National Identity and Religion, http:/hiphi.ubbcluj.ro/SRLJ/htmi. Одним надзвичайно важливим аспектом,наголошуваним політичними аналітиками — це "почуття власної неповноцінності, витворене в російському суспільстві разом з з поглядом світового масштабу, споживацтва і диктатури.

4. Alexander Verkhovsky, The Orthodox in Russian radical Nationalist Movements, http://religion.sovacenter.ru/publiciations/194EFSE/194F193.

5. Stella Rock, Fraternal Strife:Nationalist Fundamentalism in the Contemporaty Russian Orthodox Brotherhood Movement, in: Johnathan Sutton and Wil van den Bercken, Orthodox Christianity and Contemporary Europe,(Leuven-Paris-Dudley., MA, 2003)

6. Op.cit. Цікаво завважити близькі зв'язки, згідно А. Верховського, між головою департменту зарубужних відносин Московського Патріярхату Митр. Кіріла і Спілкою Православних Громадян (СПГ).

7. Згідно аналізу Вол. Мосса, релігія була, є і буде об'єднувати російську землю, in Vlad. Moss,The Restorarion of Romantiy. Essays in Orthodox politital Theology, opt. Sit.

8. Митроп. Кіріл, інтерв'ю по російському радіо в Нью-Йорку 15 листопада 2003 р.Згідно Дм. Ґоловушкіна, Російська Православна Церква це невід'ємна риса національного характеру: In the Issue of Religious Tolerance in Modern Russian: National Identity and Religion, op..cit.

9. Dmitry A.Golowushkin, On the Issue of Religious Tolerance in Modern Russian: national Identity and Religion, .yhttp://hiphi.ubbciuj.ro/JSRi

10. Paul D. Steeves, Russian Orthodox Fascism Atfer Glasnost, доповідь виголошена на конференції про Віру й Історію 8 жовтня 1994 у Гаррисбур£, Пенсильванія. Цієї ж думки є Паул Ґобле, котрий пов'язує відродження системи імперіялістичної держави з Жириновським (російський ультранаціоналіст) див. Paul Goble, Federation Three Myths about Russian Federalizm in: RFE/RL Russian Politial Weekly, 27 .жовтня 2004 р. том 4, №42; ; Vladimir Moss The Restorarion of Romanity, Essays in Orthodox Polittal Theology. op.. cit. Як додатковий коментар до вищенаведеного, подаю цитату зі статті надрукованої у Washington Post: "Як частина компенсації, Кремлін дозволив Церкві в середині 1990-х імпортувати сигарет без накладення мита на суму між 75 —100 мільйонів долярів. Майже в цей же час Церква набула 40% МЕС, фірма експорту оливи, чия частка на закордонну продажу оливи , як всі подібні привілеї, була встановлена урядом. Компанія приблзно підрахувала свій прихід у 1996 р на суму 2 більйони долярів

...Тепер, коли церква існує частково на бізнесові пляшкової води і пожертвах багатих підприємств, включно з контрольованою державою монополією натурального газу —Ґазпром і Лукоїл, компанією оливи, яка частково належить державі. За згодою Лукоіл компанії Алєксєй під час телевізійної реклями в листопаді висловив свою вдячність фірмі за патронаж-покровительство, у: Sharon la Franiere, Russia's Well-Connected Patriarch, As Church Enjoys Revival of Influence, It's Past remaind Clouded, у: Washington Post Foreign service, 23 травня 2003.

11. "Is the Russian Orthodox Church Trying to Enhance It's Influence Through Interion Ministry Cooperation", у: RIA Novosti, 18 листопада 2004.

12. Lawrence A Uzzell, Russian: Religion on a Leash, in Orthodoxy Today, org.

13. Варто зазначити, що 11 березня 1999 р, Патріярх Алексєй II, Москва, видав пресове повідомлення в котрому він у дуже політично правильній формі закликає обі сторони до примирення. Він закликає провідників Чечнії протистояти криміналістам, а російських федеральних авторитетів внести свій вклад в боротьбу з тероризмом, у: Patriach Alexy II of Moskow an All Russia, Statement on the Situation in Chechya, 11 березня 1999 р. in: http://www.orthodox.org.ru/ne.

14. Radio Free Liberty 157. згідно з Лаврентієм Уззієл, директора Бритійсько-грунтованого Кестон Інституту, який веде спостереження за дотриманням свободи в після-комуністичних країнах, твердив, що готовність Православославої Церкви бути закооптованою урядом у відповідь за послугу, притупила її моральний авторитет як Церкви. Декотрі аналітики на Росію обвинувачують Московський Патріярхат за"попугайство Кремля", у: Sharon laFraniere, Rassia's Well-Connected Patriaarch. A church Enjoys Revival of Inglunece, It's Past remains Clouded. op.cit. Подібний огляд був висловлений Майклом Бурдух, у: Michael Bourdeaux, The Complex Face of Orthodoxy in The Christian Centtury, за 4 квітня 2001 р.

15. Див. у Basic Social Concept of the Russian Orthodox Church, у: http://www.mospat.ru.

16. У Metropolitan Of Georgian Orthodox Church Issues Open Letter to PatriarchAlexix II . Дуже варто додати, що Алєкєй II видав 17 серпня 2004 р, типічну Декларацію, закликаючи всі сторони до переговорів. І знову ж таки там немає згадки про звірства, завдані православним грузинам. За Декларацією Патріярха Алєксія шукайте будь ласка, у: Patriarch Intervenes in Caucasus Dispute. Declaration of Alexis II in Connection With Escalation of Military Actions in South Ossetia, у: Stetson University Russia Religion News, 18 серпня 2004 р.

17. Romulus Ovidiu, Patriarchal spokesman takes on critics of current situation in Russia, у: Christian News (Christian Culture Blog 20 січня 2005.

18. Victor Uasmann, Politics, Can Anyone Oppose the Kremlin, in RFE/RL Russian Political Weekly, 18 січня 2005, том 5 №7.

19. Sharon laFraniere, Russia's Well-Connected Patriarch. As Church Enjoys Revival of Influence, It's Past Remains Clouded, op.cit. Ще один аналіз провідної верхівки Московського Патріярхату, проведений Володимиром Мосс, котрий каже:"Більше того, офіційно Російська Православна Церква, Московський Патріярхат продовжує керуватися агентами КҐБ від ери Брежнєва, чий опортунізм і брак духовності доказаний, відкидаючи всякий сумнів.Так як ці ієрархи з ентузіязмом обняли "ленінські нормативи" і "совєтський патріотизм" у 1970-х і 80-х роаах, а тоді демократію і західний стиль на початку 1990-х, так що тепер вони спроможні помінятися на російських націоналістів. типу Жириновського, у: Vladimir Moss, The Restoration of Romanity, Essays in Orthodox Political Theology, op. cit; Protopriest V. Potapow, "Molchaniem predates Bog" (God is betrayed by Silence"), Moscow, Isikhiya, 1992.

20. Gabriel Andrsku, International Relations and Orthodoxy in Eastern and South-Eastern Europe, in:international Studies, № 4.

21. Ecumenical Patriarch Batolomew Denounces Moscow's 3rd Rome Theory, у: http://www.kievorthodox , org./site/english/915

22. Звернення Його Святості Патріярха Московського і всієї Росії Алеєкея II і Св. Синоду Російської Православної Церкви до пастирів і пастви Православної України 24 грудня 2004 р. у:http;//www.mospat. ru.

23. Dmitry A. Golovushkin, On the issue of religious tolerance in modern Russian,: national identity and reli-

gion, op. cit.

24. Alexander F.C.Webster, Split decision: the Orthodox clash over Estonia—Cover Story, у: http://www.findarticles.com/p/articles/mi

25. Надзвичайно виразними є тут слова Вселенського Патріярха Варфоломея: "Зібрання православних вірних у одне стадо-паству під керівництвом одного сильного проводаря, котрий може нести пропаганду окремого уряду, неминучо заведе Церкву до того, що вона стане не чим інакшим як органом цього уряду, а не до знання завдяки якому людство осягає спасіння", у: Ecumenical Patriarch Bartolomew Denounces Moscow's ≤3rd Rome" theory, op.cit.

26. Bishop Hilarion Alfeyev, Is the Conflict of Civilazarions Unavoidable? In Orthodoxy Today.org; Bishop Hilarion Alfeyev, Christian Witness to Uniting Europe: A View from the Russian Orthodox Church. Доповідь на міжнародному симпозіюмі "Wisdom as a Source of European Unity" Rome, Chamber of Deputies, Italian Parlament, і15 листопада 2002 р. у: Orthodoxy Tody.org; Council of Bishops of Russian Orthodox Church Windidn up inMoscow, in: Moscow –RIA Novosti, і5 жовтня 2004 р.

27. Op.cit.

28. У: The Statute of the Russian Orthodox Church, у: http://orthodoxeurope.org. Hilarion Alfeyev. Christian witness to uniting Europe: a view from a representative of eh Russian Orthodox Church, in: Ecumenical Review. січень 2003 р.

29. Bishop Hilarion of Podolsk, Welcome address by the Representative of the Russian Orthodox Church to the European Institutions Bishop Hilarion of Podolsk to Her Majesty Queen Paola of the Belgiab y://orthodoxeurope.org.

30. У: Anomalies in the Ecclesiology of Contemporary Orthodox and Catholic Churches.

31. Jaroslaw Buciora, Ecclesiology and National Identity in Orthodox Christianity ,in Johnathan Sutton and Will van den Bercen (eds.),Orthodox Christianity and Contemporary Europe, Eastern Christian Sdudies 3,(Leuven-Paris-Dudley, MA,2003) p.39. Інша доповідь, де обговорювалася ця справа:Territorial Jurisdiction According to Orthodox Canon Law. The Phenomenon of Ethnomenon of Ethnophyletism in Recent Years. Доповідь прочитана на кон£ресі Канонічного Права в Будапешті 2-7 вересня 2001 р.

32. Це лише для нашої інформації, що у 2000-му році Московський Патріярхат відкрив першу парафію в Антарктиді, що видно з аналізу як знак зміцнення російської присутності на континенті. у: Радіо Свобода. 183.

33. У: Ecumenical Patriarch Bartolomew Denounces Moscow's "3rd Rome theory, op.cit

34. Dmitry A. Golovushkin, On the issue of religious tolerance in modern Russian; national identity and religion, op.cit.

35. Митрополит Кіріл, Лист від Російської Православної Церкви до З'їзду Майбутнього Європи-Metropolitan Kirill od Smolensk, Letter from Russian Orthodox Church to Convention on the Future of Europe, in: Orthodocy Today, org.

36. Peri Pamir, Nationalism, Ethnicity and democracy, Contemporary Manifestations, у: http:www.gmu.edu/academic/ijps/vol2

37. Ecumenical Patriarch Bartholomew Denounces Moscow's "3rd Rome" theory, op.cit.

38. У: Old Church, New Belivers: Religon in Public Perceptions in Post-Soviet Russian, St. Petersburg, Mosckow, 2000, pp.7-15: A. Uzzell, Russia: Religion on a Leash, op.cit; Dmitry A. Golovushkin, On the issue of religious tolerance in modern Russia: national identity and religion, op. cit.

39. Yuriy Chronomoretx, Pochemu Mosckovskij patriarchat neizbezno poteriaet Ukrainu, у: RISU

51Dmitry A. Golovushkin, On the issue of religious tolerance in modern Russian: national identity and Religionn, op.cit. Приклад його контроверсійної статті див. Metropolitan Ioann, The Battle for Russia, in.http://oag.ru/battle_for_russia.html

52 Pual D. Steeve, Russian Orthodox fascism After Glasnost, op. Cit. Це не буде на місці для нас

характеризувати контроверсійну персональність і ідеологію єп. Іоанна. Будемо тільки посилатися на згадану статтю і різноманітні публікації автора; Michael Bourdeaux, The Complex Face of Orthodoxy, op.cit.

53 Alexander Verkhovsky, The Orthodox in the Russian Radical Nationalist Movements, op.cit.

54 The Russian Canonical Territory: comment from an Orthodox historico-canonical perspective, in: http:/www.orthodoxia.org/GB/orthodoxy/canonlaw/Russianterritiry.htm

55 Orthodoxy and Non-Orthodoxy. Metropolitan Kirill of Smolensk and Kaliningrad, Chairman of the Department for External Church Relations, answers questions from participants in the internet-conference held by the Lutheranism in Russia website: in: http:/www.mospat.ru. Варто згадати, що митр. Кіріл старанно розробляє концепцію канонічної території Московського патріярхату на конференції по інтернету, проведеною Лютеранською Церквою в Росії, хоч екуменічні стосунки Московського патріярхату під його проводом зазнали великої кризи.

56 Orthodoxy and Non-Orthodoxy. Metropolitan Kirill of Smolensk and Kaliningrad, Chairman of the Department for External Church Relations, answers questions from participants in the internet-conference held by the Lutheranism in Russia websote, op.cit

57 У:: Territorial Jurisdiction According to Orthodox Canon Law. The Phenomenon of Ethnophyletism in Recent Years. Доповідь, виголошена на Міжнародному кон£ресі Канонічного Права, Будапешт, 2-7 вересня 2001 р., http:/www.ecpat.gr/docdisplay

58 У:: Territorial Jurisdiction According to Orthodox Canon Law. op.cit.

59 Atenagoras of Constantinople Ecumenical Patriarxh, Letter of Patriarch Athenagoras to Metropolitan Pimen, Протокол, число 583, 24 червня 1970 р.

60 У:: Territorial Jurisdiction According to Orthodox Canon Law.. op.cit. Необхідно ще раз згадати про листа Атена£ораса до Митрополита Пімена, в якому Московський патріярхат залишається в екклезіястичних межах, окреслених Сертифікатом Золота Печать 1591 р. і в 1593 р. підтверджених. In Letter of Patriarch Athenagoras to Metropolitan Pimen,op.cit

61 Op.cit. Треба пригадати один параграф з того виступу, який має дуже важливиу причетність до подальшого аналізу: "The boundaries of the patriarchies are geographical and nothing more. They are not ethnophyletic, cultural, liturgical, or anything else of the sort, and were defined by Ecumenical Synods through sacred canons and ecclesiastical regulations in accordance with Christian teaching against racial discrimination, with Orthodox ecclesiology and with canon law and pastoral requirements" ("...Межі патріярхій є географічні, і ніщо більше. Вони не є етнофілетичні, культурні, літургійні і ніщо до того подібне, і були окреслені Вселенськими Синодами через священні канони і екклезіологічні правила згідно з християнським вченням проти расистської дискримінації, з ортодоксальною екклезіологією і з канонічним правом та пастирськими вимогами".

62Emmanuel Clapsis, The Boundaries of the Church, ttp:/www.goarch.org/en/ourfaith/articles/article; His Beatitude, Chrysostom, Archbishop of Athens and of all Greece, The Nature of the Church in: Faith and Order: Proceeding of the World Conference Lausanne, 3-21 серпня 1927 р, ред. H.N. Bate, Garden City, Doubleday, Doram and Company, NC, 1928. Цікаво згадати, що Митрополит Джон (Зізіоулас). в контексті одного тіла Христового, обговорює розвиток Євангелії в контексті пневматологічного втілення, див.: Metropolitan John (Ziziolulas) of Pergamon, The Orthodox Church and the Third Millenium, в: http:/www.bala-mand.edu.ib/theoiogy/art; John D. Zizioiuias, Being as Communion, Crestwood, St. Viadimir's Seminary Press, 1985, стор.151.

63 У:: Letter of Patriarch Atenagoras to Metropolitan Pimen, op..cit.

64 Emmanuel Clapsis, The Boundaries of the Church: An Orthodox Response, in: ttp:/www.goarch.org; John D. Zizioulas, Being as Communion, op.cit, стор. 247; Prof. J.D. Zizioulas, 1st Comment, in Proces-Verbaux Du Deuxieme Congres De Theologie Orthodoxe a Athenes 19-29 Aout 1976, Athenes 1978 p. 144..

65 Корисно і бажано процитувати листа Єрусалимського Патріярхату до Вселенської Столиці, в якому красномовно виражена суперечність Московського патріярхату з еклезіястичним порядком::"Furthermore, the Tomos decrees this paradox and unrheard of in the Orthodox chronicles, that the

recently appointed Vicar General of the Patriarchate of Moscow, formerly bishop of Umanski Makarios, continues to have under his jurisdiction all the parishes of the former Exarchate of the Patriarchate of Moscow in America. Consequently, 43 of the parishes of the Exarchate of the United States, among them the Cathedral of St. Nichoals in new York City with its entire estate, as also all the parishes in Canada remain under the jurisdiction of the Patriarchate of Moscow. This way, the Tomos becomes more of a comercial agreement, contraty to any kind of eecclesiastical order, and the Holy Synod of Moscow badly contradict themselves by it. Thus, by granting with the one hand the Autocephalous to the Russian Metropolian in jurisdicton on parishes within the very same ecclesiastical area–this contrary to fundamental canonical regulations –they disclaim and invalidate the very Autocephally the previous granted in Patrirachate of Jerusalem to the Holy Arcbishop of Constantinopie, new Rome. Prot. N" 215, March 16, 1971" ("Ще Томос приймає цей парадокс і нечуваний в літописі (хроніці) Православ'я, що недавно назначений Ґенеральний Вікарій Московського патріярхату, перед тим Єпископ Уманський Макарій, продовжує мати під своєю юрисдиціюєю всі парафії бувшого Екзархату Московського патріярхату в Америці.. Отже в результаті, 43 парафії Ехкзархату Сполучених Штатів Америки, серед яких катедра Св. Миколая в місті Нью-Йорку з усім майном, я також всі парафії в Канаді залишаються під юрисдикцією патріярхату Московського. Таким чином, Томос стає більше як комерційний договір, супротивний (заперечуючий) будь-якому екклезіологічномму порядку , і тим Священний Синод Москви дуже інтенсивно сам собі заперечує. Отже, відповідно до цього, надаючи однією рукою Автокефалію парафіям в юрисдикції Російській Митрополії всередині тої самої екклезіологічної зони — що суперечить фундаментальним канонічним правилам —тим вони заперечують і позбавляють законної сили надану раніше Автокефалію". Єрусалимський патріярхат до Його Святості Архиєпископа Константинополя , нового Риму. Прот. №215. 16 березня 1971 р.)

66John D. Zizioulas, Being as Communion, стор. 257; Metropolitan John (Zizioulas) Communion and otherness, in Sobornost, 16(1994)1.

67 Patrirch Alexis of Moscow and All Russia, A Letter to the Ecumenical Patriarch Concerning the Situation of the Diaspora, у :http://www. Orthodoxy today.org

68 Пригадаймо, що есхатологічна концепція Церкви повністю відкрита в Святих Дарах Євхаристії, де анамнез Ісуса Христа — це анамнез Ісуса минулого і майбутнього. Див. John D. Zizioulas, Being as Communion, стор. 255, Prof. J.D. Zizioulas, Conciliarity and the Way to Unity, in: Churches in Concilliar Fellowship? —A discussion amongst Europeans on unity and cooperation, Conference of European Churches. Occasional papers, №10, 1978. Ще один надзваичайно цікавий аналіз, запропонований О. Клементом, який підкреслює невід'ємний зв'язок між причастям і структурою Церкви. див. Olivier Clement, Othodox Ecclesiology as an Ecclesiology of Communion, in: One in Christ, VI(1970)2.

69 Bishop Kallistos of Diokleia, "Not So Among You",: How Christian is Our Understanding of Church Autority, in: http://www.oiconference.com; John D. Zzizioulas, Being as Communion,. стор. 260; John Meyendorf, The Catholicity of the Church: An Introduction, St. Vladimir's Theological Quarterly, 17(1973)1-2.

70 Metropolitan John (Zizioulas) of Pergamon, The Church as Communion, in St. Vladimir's Theological Quarterly, 38(1994)1, John Zizioulas, The Early Christioan Community, in Christian Spirituality. Origins to the Twelfth Century, eds: Bernard McGinn and John Meyendorf, Crossroad, New York, 1985,с тор. 27-28; Stanley Harakas, The Local Church, in: The Ecumenical Review 29(1977); Georges Florovsky, The Docttrine of the Church and the Ecumenical Problem, in The Ecumenical Review, в: II(1950)2.

71 У:Patriarchal and Synodal Act Concerning the Reactivation of the Patriarchal and Synodal Tomos of 1923 Regarding the Orthodox Metropolinate of Estonia, in :http://www. Anemos.com/Diaspora/finari

72 У: Letter of Patriarch Atenagoras to Metropolitan Pimen, op. cit.

73 У: Hierarchs of the Ukrainian Orthodox Church of USDA Meet with Preasident of Ukraine Victor Yuschenko Urging Contiued Efforts ot Establish a United and Independent Ukrainian Orthodox Church. Office of the Public Relations of the Ukrainian Orthodox Church of the USA.

74 Patriarch Alexis of Moscow and All Russian. A Letter to the Ecumenical Patrirach Concerning the Situation of the Diaspora, op.cit.

75 In: Letter of Archbishop Ieronymos to Metropolitan of Krutitsa and Kolomna, Registry Number 1997, 23 березня 1971 р. op.cit.

76Orthodoxy and Non-Orthodoxy. Metropolitan Kirll of Smolensk and Kaliningrad, Chairman of the Department for External Church Relarions, answers questions from participants in theinternet-conference held by the Lutheranism in Russian website, op.cit.

77 У: Statute of the Russian Orthodox Church, in:http://orthodoxeurope,org

78 John Zzizioulas, The Early Christin Community, in Christian Spiritualy, op. cit.p. 30/

79 Не можна не згадати, що нав'язування однієї культури іншим і її прославлення, згідно з Зізіоуласом носить демонічний характер, див. John D. Zizioulas, Being as Communion, стор. 258.

80 Дуже цікавий аналіз процесу секуляризації, у: John Meyendorf, The Catholicity of the Church: An Introduction,, op.cit.

81В "The time has come for ecumenism of life". An interview with Anatoline Arjakovsky, and Orthodox Frenchman,professor at the Ukrainian catholic University, in: http://www.risu.org.ua

82 В: In: Patriarchal and Synodal Act Concerning the Reactivation of the Patriarchal and Synodal Tomos of 1923 Regarding the Orthodox Metropolinate of Estonia, op.cit.

83 В: Letter of Patriarch Atenagoras to Metropolitan Pimen, or.cit.

84 У:Teritorial Jurisdiction According to Orthodox Canon Law. The Phenomenon of Ethnophyletizm i Recent Years. Доповідь виголошена на Міжнародному Кон£ресі Канонічного Права 2-3 вересня 2001 р, в Будапешті.

85 Archbishop Basil of Brussels, Catholicity and the Structures of the Chruch, in: St. Vladimir's Theological Quartely 17(1973)1-2, стор.50.

86 Metropolitan John (Zizioulas) of Pergamon. The Orthodox Church and the Third Millenium, op. cit. Єресь філетизму також гостро критикована Вол. Лоським, у: Vladimir Lossky, The Mystical Theology of the Eastern Church, Crestwood, St. Vladimir's Seminary Press, 1976, стор.15.

87 Patriarch Alexy of Moscow, in: Hillarion Alfeyev, Christian Witness to Unining Europe, op.cit.

88 Patriarch Alexis of Moscow and All Russian, A Letter to the Ecumenical Patriarch Concerning the Situation of the Diaspora, op. cit.

89 Той же намір можемо знайти в листі Патріярха Алексія II до Єпископів Російської Зарубіжної Православної Церкви, у: Patriarch of the Moscow and All Russia Alexis the Bishops of the Russian Orthodox Church Abroad. in The Patrirach of Moscow and All Russia Alexis the Bishops of the Russian Orthodox Church Abroad, 1 квітня 2003 р, 119034, у:http://www.sourozh.org/news/patrirarch010403.

90 Alexander F.C. Webster, Split decision: the Orethodox clash over Estonia -Cover Story, in: http://www.findat-icles.com

91 У: Territoral Jurisdiction According to Orthodox Canon Law. The Phenomenon of Ethnophyletism in Recent Years, ,op.cit.

92 John Meyendorf, Ecclesiological Regionalism: Structure of Communion or Cover for Separatism? Issues of dialoque with Roman catolicism, in: St. Vladimir's Theological Seminary, 24(1980)3, стор. 165